

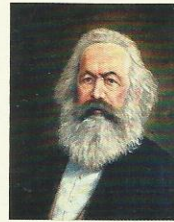
...majątkiem z robotnikami. Poglądy te określano jednak jako utopijne, czyli niemożliwe do zrealizowania. W pierwszej połowie XIX w. przedstawicielami socjalizmu utopijnego byli Francuz **Henri de Saint-Simon** [czyt.: ʃɑ̃i de sɛsimɑ̃] oraz Brytyjczyk **Robert Owen** [czyt.: ɔlən].

W połowie XIX w. wysunięto inne propozycje przeprowadzenia zmian ustrojowych. Niemieccy socjaliści – **Karol Marks** i **Fryderyk Engels** – opracowali zasady **komunizmu**. Jego najważniejsze postulaty zawarł w wydanym w 1848 r. *Manifestie komunistycznym*. Krytykowali w nim zasady kapitalizmu – uważali, że system ten jest niesprawiedliwy społecznie i dlatego powinien zostać obalony przez robotników za pomocą rewolucji. W jego miejsce miał zapanować ustroj komunistyczny. Nowe społeczeństwo nie byłoby podzielone na klasy społeczne. Chciano także mieć własność prywatną, a środki produkcji, czyli fabryki, kopalnie, ziemia i warsztaty, miały stanowić wspólny majątek wszystkich obywateli.

POSTAĆ HISTORYCZNA

Karol Marks

1818–1883

Był niemieckim myślicielem, jednym z twórców komunizmu. Studiował w Bonn oraz w Berlinie. W 1843 r. wyemigrował do Paryża, gdzie poznał swojego przyszłego współpracownika i przyjaciela – Fryderyka Engelsa. Wraz z nim sformułował idee komunizmu. W latach 1847–1848 wspólnie stworzyli *Manifest komunistyczny*, w którym zawarli program międzynarodowego rewolucyjnego ruchu robotniczego. Najważniejszym dziełem Marksa był *Kapitał*. W 1849 r. wyjechał do Londynu, gdzie mieszkał aż do swojej śmierci.

– TEKST ŹRÓDŁOWY –

Skutki systemu fabrycznego

Los dzieci trafiających do pracy w fabrykach na początku XIX w. opisał Robert Owen.

*Charło się w okęgach fabrycznych, że rodzice posy-
lają swych siedmio- czy ósmioletnich synów i córk
– zimą i latem, o szóstej rano, czasem więc po ciem-
ku, niekiedy w mróz i śnieg, do fabryk, gdzie panuje
często wysoka temperatura, szkodliwa dla zdrowia
ludzkiego i gdzie zatrudnieni pracują częstokroć [...]
do ósmej wieczór.*

*Dzieci muszą bez przerwy harować na samo wy-
żywienie; nie przyzwyczajono ich do niewinnych,
zdrowych i rozsądnych zabaw; a choćby je nawet
pocnały, nie daje się im na nie czasu. Ustanie pracy
– oto jedyne znane im odprężenie. [...]*

*Cóż dziwnego, że taki system wytwarza ludność
słabą na ciele i umyśle, obciążoną nałogami, które*

*niszczą ich własny i otoczenia dobrobyt [...]. Dzia-
siał człowiek służy jednemu panu, jutro drugie-
mu, pojutrze trzeciemu i czwartemu, aż wreszcie
wszelka więź pomiędzy pracodawcą a pracobiorcą
[pracownikiem] sprowadza się tylko do względu
na doraźny zysk, jaki jeden może wyciągnąć z dru-
giego.*

PRACA Z TEKSTEM ŹRÓDŁOWYM

1. Oceń sytuację dzieci pracujących w fabrykach na początku rewolucji przemysłowej.
2. Opisz relacje pomiędzy pracodawcą i pracownikiem w XIX-wiecznej fabryce.

Źródło: R. Owen, *Wybór pism*, tłum. A. Prejbisz, Warszawa 1948, s. 141–142.

ĆWICZENIA

1. Scharakteryzuj główne założenia liberalizmu.
2. Wyjaśnij, jak doszło do powstania konserwatyzmu.
3. Przedstaw okoliczności powstania ruchu robotniczego.